


KOREYS SEHRLI ERTAKLARIDA GUL NOMLARINING LEKSIK-SEMANTIK TRANSFORMATSIYASI

 <https://doi.org/10.5281/zenodo.7460891>

Muqaddas TAYLANOVA,
TDSHU tayanch doktoranti,
Toshkent, O‘zbekiston.

Tel: +998974700093; E-mail: muqaddas_93@mail.ru

Annotatsiya. *Koreys sehrlı ertaklarining aksariyatida o‘simlik nomlarining o‘ziga xos ma‘nolari mavjuddir. Har bir o‘simlikning afsonaviy jihatlari va tarixi bor. Koreyslar qadimdan afsonaviy kuchlarga ishonishadi. Koreyada gul nomlari turli ma‘nolarni anglatib, ertaklarda ham ko‘p uchraydi.*

Kalit so‘zlar: *sehrlı ertak, o‘simlik, leksik-semantik transformatsiya, konkretizatsiya, modulyatsiya.*

Аннотация. *В большинстве корейских волшебных сказок названия растений имеют собственное значение. Каждое растение имеет свои легендарные аспекты и историю. Корейцы издавна верят в мифические силы. В Корее названия цветов имеют разные значения и часто встречаются в сказках.*

Ключевые слова: *волшебная сказка, растение, лексико-семантическая трансформация, конкретизация, модуляция.*

Abstract. *In most of the Korean magic tales, the names of the plants have their own meanings. Each plant has its own legendary aspects and history. Koreans have long believed in mythical powers. In Korea, the names of flowers have different meanings and are often found in fairy tales.*

Key words: *magic fairy tale, plant, lexical-semantic transformation, concretization, modulation.*

Flora olami koreys she‘riyati va nasrining ajralmas qismi hisoblanadi. Gullar, daraxtlar va o‘t-o‘lanlar nafaqat mavsumiy o‘zgarishlarda tabiatning go‘zal tasvirini yaratish, balki mukammal insonning portretini, Koreyada mavjud bo‘lgan an‘naviy tasavvurlar, noto‘g‘ri qarashlar va e‘tiqodlarning aksi sifatida ham ishlaydi.

Hatto ularning turmush tarzi va dunyoqarashining turlichaligi ham tarjima asarlarining ruhida yaqqol seziladi. Sharq adabiyoti rang-barangligi, o‘xshatish va qiyoslash usullarining chiroyli qo‘llanilishi bilan kitobxonni

o‘ziga rom etadi. Bunday asarlarni tarjima qilish asar ruhi bilan yaqindan tanishish va uni his qilishni talab etadi.

Koreyscha sehrli ertaklar ichida “하늘을 나는 민들레 -hanrl nanin mindelle” (Osmon uzra uchgan momoqaymoq) ham tahlilga tortildi: 민들레는 아직 어려서 움직일 수가 없었던 것이었어요. 너무나 겁이 난 민들레는 두 손을 꼭 잡고 기도를 했습니다. “제발 저를 살려주세요. 저를 살려주신다면 그 은혜를 잊지 않고 살아갈게요 [1,36] (mindellenin ajik oryoso umchigilsuga opsotton goshiossoyo. Namuna kobi nan mindellenin tu sonl kok chpgo kidorl hettamnida. “Chebal chorl sallyochuseyo. Chorl sallyochushindamyon ki inherl itji anko sarakalkeyo)”. **Tarjimasi:** Momoqaymoq hali yosh o‘lgani uchun umuman qo‘zg‘ala olmabdi. U shunchalik qo‘rqib ketibdiki ikki qo‘lini mahkam birlashtirib, osmonga qarab iltijo qilibdi:

- Iltimos, meni qutqaring! Agar meni qutqarsangiz, bu yaxshilikni hech qachon unutmay yashayman[1,37].

Yoki: “그리하여 민들레는 땅에다 뿌리를 내리고 살 수 있었답니다. 그 후부터 민들레는 감사하는 마음으로 항상 하늘을 향해 콧웃하게 줄기를 펴고 살아갔답니다. 그리고 씨앗을 멀리멀리 하늘로 날려보냈어요[1,36] (kirihayo mindellenin ttaengeda ppurirl nerigo sal su isottamnida. Ki huputo mindellenin kamsahanin maimiro hangsang hanrl hyanghe kotkothage chulgirl pyogo sarakattamnida. Krigo shshiasl mollimolli hanllo nallyoponessoyo)”. **Tarjimasi:** Shu kundan boshlab, momoqaymoq ildiz otib, yer bag‘rida yashab qolishga muvaffaq bo‘libdi. Yuz bergan voqea sabab momoqaymoq har doim minnatdor qalb bilan osmonga qarab o‘sar va gul urug‘lari osmon uzra uchib yurar ekan[1,37].

Bu parchalarda ham “민들레 (mindelle)”-momoqaymoq leksik-semantik almashinuvning konkrtezatsiya usuliga kiradi. Bu so‘zning muqobil variant o‘zbek tilida uchraydi.

“할머니꽃 할미꽃 (halmonikot halmikot)” – “Momogul, momojongul” nomli koreys ertagida ham “할미꽃 (halmikot)”-momogul berilgan: “그러자 아들의 눈물이 떨어진 땅에서 새싹이 스르륵 돌아나는 거였어요. 그리고 그 꽃은 아들을 보며 환하게 웃는 것이었어요. 아들은 그 꽃이 자신의 어머니가 변한 꽃이라고 믿으면서 한없이 눈물을 흘리며 용서를 빌었습니다. 사람들은 그 꽃을 보고 할미꽃이라 불렀답니다[1,36] (Kiroja adre nunmuri torojin ttanggeso sesagi siririk todanin goeyo. Krigo ki kochn adrl pomyo hvanhage unin goshiossoyo. Adrn ki kochi chashine omoniga pyonhan kochirago midimyonso hanopshi nunmurl hllimyo yosorl pirottamnida. Saramdrn ki kochl pogo halmikochira pullottamnida)”.

Tarjimasi: Keyin o‘g‘ilning ko‘z yoshlari to‘kilgan yerdan nihollar unib chiqibdi. Gul o‘g‘ilga qarab yorqin tabassum qilibdi. O‘g‘il onasi o‘zgartirgan gul ekanligiga ishonib, tinmay yig‘lab, kechirim so‘rab duo qilibdi. Odamlar gulga qarab uni momogul deb atashibdi. Shu bilan birga, ertak nomi ham “할머니꽃 할미꽃 (halmonikot halmikot)” – “Momogul, momojongul” tarzida tarjima qilindi.

Bu yerda ikki so‘z ham bir ma‘noni anglatadi. O‘zbekchalashtirish maqsadga muvofiq, deb topilib modulyatsiya usuli orqali tarjimada berildi. “할머니 (halmoni)-buvi degani, 할미 (halmi) qisqartirilgan so‘z. shundan kelib chiqib ertaklak ma‘nosidan kelib chiqib, sarlavhani “Momogul, momojongul” tarzida tarjima qilindi.

Ma‘lumki, semantika nafaqat mazmuni ifodalash shakli, balki mazmunning o‘zini, vaziyat tasvirlangan belgilarni ham o‘zgartirish hisoblanadi. Modulyatsiya ham chet tilidagi so‘zni almashtirish orqali tarjimada berishdir. Koreys sehrli ertaklari ichida “빨간 백일홍에 얽힌 슬픈 이야기 (palgan pegilhonge olkhin slpin iyagi)” “100 kunda gullaydigan qizil zinniya guli to‘g‘risidagi g‘amgin hikoya” nomli ertak tahlili: 1. 백일홍은 새색시의 족두리 모양을 한 예쁜 꽃이에요. 백 일 동안 붉은 꽃이 활짝 피어있다고 해서 백일홍이라는 이름이 붙여졌어요. [4] **Tarjimasi:** Zinniya guli ko‘zi shaklidagi go‘zal guldir. Zinniya gul yuz kun davomida gullashi sabab shu nom berilgan. “백일홍 (pekilho‘ng)-zinniya guli”, deb tarjimada berildi. Koreys tilida so‘zma-so‘z “yuz kun qizil” deganidir. Ertakda ham bu gul yuz kun davomida gullashi aytiladi. Boshqa tillarda “zinniya guli” deb e‘tirof etiladigan gulning koreyslarda ramziy ma‘noga ega ekanligini kuzatish mumkin. Bu yerda ham leksik-semantik transformatsiyaning konkretizatsiya usuli orqali tarjimada berilishiga qaramay, ma‘nosi jihatidan ertak sarlavhasiga qo‘shimcha qilib modulyatsiya usuli orqali “100 kun qizaruvchi gul”, deb bersa ham o‘quvchiga yana ham tushunarli bo‘ladi.

Shu o‘rinda leksik-semantik transformatsiya almashinuvida terminlar, atamalar tarjimasi ham ahamiyatga ega.

Termonologiya bu lotincha termin+logos-so‘z, ta‘limot degan ma‘noni bildirib, biror ilm, kasb va boshqa sohaga oid terminlar majmuidir. Termin – fan-texnika va boshqa sohaga oid narsa haqidagi tushunchani aniq ifodalaydigan doirasi shu sohalar bilan chegaralangan

soʻz yoki soʻz birikmasidir. Terminlar bir maʼnoda boʻlishi, ekspressivlik va emotsionalikka ega boʻlmasligi kabi belgilari bilan ham umumisteʼmoldagi soʻzlardan farqlanadi. Maʼlumki, har bir davr lugʻaviy tarkibining oʻziga yarasha soʻz, atama, ibora va maʼlum maʼnoda terminlari boʻladi. Bu terminlar oʻz navbatida boshqa xalqlar tillariga kirib borishi mumkin.[2,22-24] Oʻz lugʻat boyligimizga aylanib ketgan oʻzlashma soʻzlar oʻrniga almashtirilayotgan soʻzlar oʻrniga oʻzga tildan soʻzlar olinishi kuzatiladi. Bu yerda ham 백일홍 (pekilhoʻng)- “zinniya guli” tarzida berildi. Zinnia lotinchadan olingan soʻz boʻlib, Gottingenlik farmasevt Gottfrid Zinn sharafiga qoʻyilgan. Dastlab Meksikaning janubidan kelib chiqqan astrovanlar oilasiga mansub oʻt-oʻlan va butazor oʻsimliklar turkumiga mansubdir. Rus tilida “цинния” tarzida transliteratsiya qilinib, oʻzbek tiliga ham “zinniya” deb berilgan. Bu soʻzni botanika sohasiga oid termin sifatida tushunish mumkin. Barcha soʻzlarni ham oʻzbekchalashtirib yuborishning baʼzida imkoniyati yoʻqligi sabab tarjimada transliteratsiya yoki kalkalash orqali berish lozim.

Rus tili orqali tarjima qilingan “Кхончхи и Пхатчхи” nomli sehrli koreys xalq ertagida ham “лотос” guli oʻzbek tiliga “nilufar”, deb berilgan: Разозлилась Пхатчхи, бросила лотос в печь. Стала старуха служанка растапливать печь, а там ожерелье - всеми цветами радуги играет-переливается [5]. **Tarjimasi:** Pxatchxi shartta nilufarni olib oʻchoq ichiga tashlabdi. Choʻri xotin oʻchoqqa oʻt yoqmoqchi boʻlib qarasa oʻchoqning ichida yal-yal tovlanib yotgan ajoyib marjonga koʻzi tushibdi.[3,124]

Tarjimon koreys xalq ertagini bilvosita rus tili orqali tarjimada bergan. Bu yerda ham gul nomi “nilufar”, deb berilgan. Lekin “nilufar guli” deb berilsa tarjima chiroyli chiqadi.

Пошел как-то Камса прогуляться у озера, смотрит - лотос на воде качается. Сорвал он цветок, принес домой, поставил в кувшин с водой, не налюбуется [5]. **Tarjimasi:** Qishloq hokimi ertalab koʻl boʻyida sayr qilib yurib, suvda goʻzal nilufarni koʻrib qolibdi. U gulni uzib olib uyga keltiribdi, guldonga suv toʻldirib unga solib qoʻyibdi.[3,124]

Bu yerda ham “nilufar guli” tarzida berish maqsadga muvofiq. Leksik-semantik transformatsiyaga asosan tarjimada generalizatsiya usulida berish mumkin. Bu yerda ham faqat “nilufar” emas, “nilufar guli”, deb berish mumkin. Koreys ertaklarida “nilufar guli” nomi ham faol. Bu gul soʻflik,

tinchlik, yoz fasli, mukammalik ma'nolarini bildiradi. Shuningdek, buddizmning asosiy gulidir. Uning suv ustidagi nafis gullari hayotning kirlaridan forig' bo'lgan poklik ramzidir.[3,45]

Tilning leksikasi nomlash asosida shakllanadi. Leksema predmet, belgi, harakat kabi tushunchalarning tildagi nomi bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, nomlash bilan atash tushunchalari farqlanadi. Bu ko'proq ot turkumiga loid so'zlarda uchraydi. Otlar asosan nomlovchi so'zlardan, qisman atovchi so'zlardan tarkib topgan. [4,28] Nilufar ham gul nomi nomlovchi so'z bo'lsa, atab qo'yilgan ismni bildirganda esa atovchi so'zga aylanadi.

XULOSA

Koreys ertaklarida uchraydigan gul nomlari bilan bog'liq leskik-semantik transformatsiyaga oid tahlillar jarayonida tarjimada uchraydigan ayrim muammolar ko'zga tashlanadi. Shuningdek, bir mamlakatda qadrli bo'lgan gul nomi boshqa mamlakatda uchramaslik holati, ularning muqobil variantini topib tarjimada qilishda sohaga oid ilmiy adabiyotlarga murojaat qilish talab etadi.

REFERENCES

1. Taylanova M. Gullar mamlakatining shahzodasi. Koreys xalq ertaklari. –T.: Fan ziyosi, 2022.
2. Бобохонов А. Жаҳон халқлари эртаклари. –Т.: Шарқ нашриёти, 1991.
3. Филимонова Е. Символика растений в переводных произведениях. Благородные растения (на материале переводов с корейского и китайского языков) . –М.: МАКС Пресс, 2003.
4. Юсупов А.Таржима назарияси ва амалиёти. –Қарши. 2019.
5. Махаматойрова, А. В. Q. (2021). Hozirgi xitoy tili qiyoslash konstruksiyalarida gradatsiya munosabati. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(Special Issue 1), 90-102.
6. http://18children.president.pa.go.kr/mobile/our_space/fairy_tales.php?srh%5Bcategory%5D=07&srh%5Bpage%5D=13&srh%5Bview_mode%5D=detail&srh%5Bseq%5D=284
7. <http://lib.ru/TALES/koreja.txt> (Перевод Вадима Пака).
8. Khodjaeva, N. (2019). SEMANTICS OF KINSHIP TERMS AS A FORM OF ADDRESS IN UZBEK TRANSLATIONS OF PREMCHAND. Theoretical & Applied Science, (8), 107-110.
9. KHODJAEVA, N. B. (2021). PREMCHAND'S VARDAAN IN UZBEKISTAN: TRANSLATION ISSUES OF SOME CULTURAL SPECIFIC

WORDS. THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука, (12), 374-377.

10. KHODJAEVA, N. The Development of Indian Literature in Uzbekistan: Historiography of Translation. History of Translation in India, 431.

11. Ходжаева, Н., & Губаева, Х. (2020). ISSUES ON TRANSLATION OF CHARACTER SPEECH (ON THE EXAMPLE OF KOREAN-UZBEK LITERATURE). МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА, 3(4).

12. Khodjayeva, N. (2021). The issues of stylistics on translation of historical costumes. ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH, 10(4), 534-543.